

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Genreundervisning i omvårdnadsutbildning

En studie i hur omvårdnadslärare undervisar andraspråkselever i genrer

Gunilla Hogmalm

Specialarbete, 15 hp
Svenska som andraspråk
Vt 2011, SSA 133
Handledare: Sofia Tingsell och Eva Lundin

Sammandrag

Syftet med denna studie var att undersöka vilka genrer omvårdnadslärare undervisar i samt deras åsikter om hur de integrerar dessa i undervisningen för andraspråkselever. Mitt syfte var också att ta reda på lärarnas uppfattningar om hur undervisningen kan bidra till kognitiv och språklig utveckling samt vilket stöd eleverna får genom samtal och handledning om olika texttyper.

Jag utgick från en kvalitativ datainsamlingsmetod eftersom mitt syfte var att ta reda på lärares uppfattningar om sin egen undervisning. Jag intervjuade en lärare inom yrkessvenska och fem omvårdnadslärare. Lärarnas ålder varierar mellan 35-55 år. Alla lärare utom läraren i yrkessvenska har en yrkeslärarexamen med en grundutbildning inom sjukvård eller socialt omsorgsarbete. I min undersökning har jag också analyserat genrer i några av omvårdnadslärarnas uppgifter som de brukar ge till eleverna.

I resultatet framkommer flera exempel på att lärare undervisar i genrer även om det inte uttrycks explicit. Det ges också exempel på att lärarna visar eleverna skillnaden mellan värderande texter och faktatexter. Andraspråkseleverna får handledning när det handlar om att skriva rapporter då de använder en rapportmall. Genrer uttrycks också i olika uppgifter som lärarna formulerar utifrån kursplanens betygskriterier. Eleverna ges även möjlighet att diskutera och formulera texter tillsammans. Det som uttrycks som problem är att det inte sker i den utsträckning som lärarna önskar, de vill följa upp deras diskussioner under hela processen, då eleverna arbetar med olika fördjupningsuppgifter. Det framkommer också att lärarna vill ge andraspråkseleverna mer stöd genom att mer ingående korrigera texterna och hjälpa dem att strukturera dem.

Omvårdnadslärare och lärare i yrkessvenska integrerar inte språket i ämnet i den utsträckning som de skulle vilja göra. Samarbete mellan lärare i svenska och omvårdnadslärare är grundläggande för att andraspråkselever får den språkliga och kognitiva kompetens som de har rätt till.

Nyckelord: Genrer, vård och omsorg, ämnesintegrera

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	5
2. Syfte och frågeställningar	6
2.1. Definitioner.....	6
2.2. Bakgrund	7
2.2.1. Yrkessvenska	8
3. Litteratur och forskningsbakgrund.....	9
3.1. Kognitiv och språklig utveckling – integrera språk och ämne.....	9
3.2. Genrepedagogik.....	10
3.2.1. Typiska drag i skolans genrer	10
3.2.2. Skolspråket är abstrakt – vardagsspråket är konkret.....	12
3.2.3. Den australienska genrepedagogiken – ett arbetssätt.....	13
3.3. Att diskutera texter – bidrar till skrivutveckling	14
3.4. Ämnesintegrerat lärande	15
3.5. Språkliga krav i skolämnena.....	16
3.6. Styrdokumenten	17
4. Metod.....	20
4.1. Urval	20
4.2. Genomförande	20
4.3. Etiska överväganden	22
5. Resultat.....	23
5.1. Genrer som lärare undervisar lärare i.....	23
5.2. Genrer i undervisningen – Skriftliga uppgifter	24
5.3. Genrer bidrar till kognitiv och språklig utveckling.....	25
5.3.1. Berätta och beskriva erfarenheter – att vara konkret	25
5.3.2. Dokumentera och rapportera texter i olika genrer	27
5.3.3. Fakta, redogörelse och förklaring - integrera språket	28
5.4. Elevernas har behov - stöd erbjuds	29
5.4.1. Stöd att formulera texter	30
5.5. Samtal påverkar kognitiv och språklig utveckling.....	31
6. Diskussion	33

	4
6.1. Allmänna reflektioner	33
6.2. Vilka genrer undervisar lärare i - på vilket sätt?	33
6.3. Lärarna undervisar implicit i genrer	34
6.4. Lärare ger stöd	36
6.5. Att bidra till kognitiv och språklig utveckling	38
7. Slutsatser	40
Betygskriterier	47

1. Inledning

Inom Vuxenutbildning finns yrkesinriktade kurser och utbildningar på gymnasial nivå. Efter godkända betyg har eleverna ofta möjlighet att få arbete. Omvårdnadsprogrammet är en utbildning som leder fram till arbete inom vård och omsorg.

Det är inte ovanligt att andraspråkselever väljer att studera inom omvårdnadsutbildningar eftersom de ofta har egna erfarenheter av vård av anhöriga i sitt hemland. Eleverna är därför motiverade att studera för att få en examen inom ett område som de har praktiska kunskaper i.

Då jag tidigare undervisade omvårdnadselever fick jag erfarenheter av att andraspråkselever hade svårigheter med att skriva. De hade också svårt att förstå många ord i litteraturen och fick stöd av lärare i yrkessvenska. Det är inte lätt för andraspråkselever att lära sig ett nytt språk och nya ämneskunskaper samtidigt. Språkutvecklande ämnesundervisning integrerat med svenska krävs för att de ska lyckas med sina studier (Holmegaard och Wikström 2004:539 i Hyltenstam och Lindberg).

Det finns undersökningar som visar att det tar nästan två år för andraspråkselever att uppnå den kompetens i det nya språket som krävs för att vara delaktig i vardagliga samtal. Man kan därför räkna med att det tar cirka åtta år att bli så duktig i det nya språket att eleven kan förstå undervisning på svenska (Skolverket A, 1995).

Många elever inom yrkesinriktade program har svårigheter med att formulera sig i skrift. Maria Westman (2009) framhåller i sin avhandling *Skriftpraktiker i gymnasieskolan: Bygg - och omvårdnadselever skriver*, att det är ett problem att elever på yrkesprogram ofta får för lite träning i att skriva. Hon betonar att alla ska ha tillgång till skriftspråket både som privatperson men också i yrkeslivet eftersom det innebär makt.

Det är viktigt att ge andraspråkselever den kompetens de har rätt till i svenska språket. Efter en omvårdnadsutbildning har eleverna möjlighet att arbeta eller att fortsätta studera på yrkeshögskola, högskola eller universitet (Skolverket B, Examensmål Gy 2011:1). Kraven ökar när eleverna studerar på en högre nivå och eleverna bör kunna formulera sig skriftligt i olika typer av texter. Frågan är om andraspråkselever förbereds tillräckligt och har den kompetens de behöver efter avslutad omvårdnadsutbildning.

2. Syfte och frågeställningar

Många elever inom yrkesinriktade program har svårigheter att skriva och får lite träning i att formulera texter. Syftet med min undersökning är att undersöka vilka genrer omvårdnadslärare anser att de undervisar i samt hur genrer integreras i undervisningen för andraspråkselever. Syftet är också att ta reda på vilka synpunkter lärarna har på hur undervisningen kan bidra till kognitiv och språklig utveckling. Jag vill även undersöka vilket stöd eleverna får genom samtal och handledning om olika texttyper. Mina forskningsfrågor är:

- Vilka genrer undervisar lärare andraspråkselever i?
- Hur integrerar lärare genrer i undervisning inom vård och omsorg?
- Hur kan undervisningen bidra till kognitiv och språklig utveckling?
- Vilket stöd ges till eleverna i att skriva olika texttyper?

2.1. Definitioner

”Vård- och omsorgsprogrammet” är den nya benämningen på ”Omvårdnadsprogrammet” från höstterminen 2011, inom ungdomsgymnasiet. ”Omvårdnadsutbildning” är emellertid en beteckning som ofta används inom vuxenutbildning för utbildning inom vård och omsorg. Jag kommer att använda dessa ord synonymt i den här studien.

Begreppet ´genre´ används ofta inom konst, litteratur och musik. I den här studien används begreppet ´genre´ synonymt med begreppet ´texttyp´ för att beskriva hur olika texter byggs upp. Olika genrer har olika funktion och språkliga uttryck men även grammatiska strukturer. Det är framför allt det jag är intresserad av att undersöka i omvårdnadslärares undervisning. Kuyumcu (2004) i Hyltenstam och Lindberg (2004) skriver att:

Genrebegreppet är diffust och kan vara svårt att skilja från andra närliggande begrepp som texttyp, diskurs och register eftersom forskningsfältet är förhållandevis ungt och att de teoretiska termerna och begreppen inte hunnit etablera sig. Ett problem är också att texter i sin helhet sällan håller sig till endast en framställningsform. En debattartikel kan bestå av både berättande, beskrivande och argumenterande delar (Kuyumcu 2004:580 i Hyltenstam och Lindberg).

Explicit undervisning handlar om att eleverna uppmuntras att reflektera över hur språket används i olika sammanhang beroende på vem texten är avsedd för. Lärarens uppgift handlar då om att ge tydlig undervisning om språkliga drag i texten (Gibbons 2006:91). När jag skriver om explicit undervisning handlar det om att göra undervisningen tydlig för eleverna genom att beskriva genrer som begrepp och dess struktur och uppbyggnad. Undervisningen i genrer kan också ske implicit, då läraren inte nämner begreppet genrer men ändå ger uppgifter till andraspråkseleverna i olika genrer.

När jag beskriver lärarnas undervisning och elevernas uppgifter beskriver jag även detta ur explicita och implicita aspekter. Ibland formuleras genrer explicit i uppgifterna, då menar jag att verbet som knyter an till genren benämns, exempelvis "eleverna *beskriver...*" ibland uttrycks däremot genren implicit, och verbet kan då inte urskiljas lika tydligt men kan uppfattas av den omgivande texten eller skönjas i texten.

Mitt intresse är främst riktat mot elever som kommer från andra länder och de benämns därför ofta *andraspråkselever* i den här undersökningen. När eleverna är ute på praktik talas det ofta om *APU*, vilket betyder arbetsplatsförlagd praktik. Det språk elever lär sig när de flyttar till ett annat land kan uttryckas på olika sätt. I den här studien använder jag *målspråk* och *andraspråk* synonymt. *Hemspråk* och *modersmål* används också synonymt vilket betecknar det språk eleven talar i sitt hemland.

2.2. Bakgrund

Inom vård- och omsorgsprogrammet finns kurser som är obligatoriska för eleverna, de är med andra ord, programgemensamma. Det är kärnämneskurser och karaktärsämneskurser. Detta innebär att alla elever inom vård- och omsorgsprogrammet läser dessa kurser. Det finns också valbara kurser som de kan fördjupa sig i för att specialisera sig. Programmet är ett yrkesprogram, vilket innebär att eleverna efter sina studier har kompetens att arbeta inom hälso- och sjukvård samt inom socialtjänst.

Vård- och omsorgsprogrammet kännetecknas av kunskaper om människan ur ett psykologiskt, biologiskt, socialt och existentiellt perspektiv där praktiska och teoretiska kurser kombineras och varvas (Skolverket B, Examensmål Gy 2011:1).

Undervisningen inom omvårdnadsprogrammet utförs av lärare i karaktärsämnen. Lärarna har en yrkesutbildning, exempelvis till socionom eller sjuksköterska, samt en yrkeslärarutbildning. Exempel på kurser som karaktärsämneslärarna inom vård och omsorgsprogrammet undervisar i finns redovisade i bilaga 1.

2.2.1. Yrkessvenska

Yrkesvux är en satsning inom den kommunala utbildningen för att motverka brist på personal med yrkesinriktad kompetens. Syftet är också att nå de grupper som saknar gymnasieutbildning med yrkesinriktning, eller som har en gymnasial utbildning som behöver kompletteras. Yrkessvenska är en orienteringskurs, se bilaga 3, som kommunerna själva planerar upplägget på.

Svenska för invandrare, sfi, ger en grundläggande språklig bas men där finns inte möjlighet till fördjupning av den kommunikation som krävs för specifika yrken. Kommunen har då möjlighet att anordna en orienteringskurs i yrkessvenska. Om en individ läser inom yrkesvux så bör man även stödja de språkliga färdigheterna med yrkessvenska (Skolverket C. 2008:3).

I yrkessvenska finns inga formulerade kursplaner som i andra utbildningar och kurser. Lärarna på den aktuella skolan skriver en egen kursplan med ett innehåll för att möta elevernas behov av stöd i svenska i det specifika yrket. Yrkessvenskan ska kunna ge eleverna möjlighet att fullfölja sina studier inom yrkesinriktade kurser inom vuxenutbildningar.

3. Litteratur och forskningsbakgrund

I detta kapitel kommer jag att redogöra för forskning som finns inom ramen för mitt ämne. Forskningen handlar om betydelsen av att integrera ämne och språk i undervisningen där genrepedagogiskt arbetssätt förespråkas. Jag lyfter också fram vad som står i skolans styrdokument beträffande det ansvar skolan har för andraspråkselevs språkliga och kognitiva utveckling.

3.1. Kognitiv och språklig utveckling – integrera språk och ämne

Det tar lång tid för människor som flyttar till ett nytt land att lära sig ett nytt språk. Det gäller inte minst ungdomar och vuxna elever som kommer till Sverige. Andraspråkseleverna måste ägna mycket tid åt språkinläringen. För att den kognitiva utvecklingen d.v.s. kunskapsutvecklingen ska gå hand i hand med språkutvecklingen bör eleverna få kvalificerad ämnesintegrerad undervisning (Holmegaard och Wikström 2004:539– 540).

Författarna skriver att svenska som andraspråk är en viktig del i elevernas undervisning. Andraspråkseleverna behöver få undervisning som är anpassad och planerad efter deras behov och erfarenheter. De bör också få möjlighet att lära sig regler i språket och att träna färdigheter i muntliga och skriftliga genrer (Holmegaard och Wikström 2004:540).

Eleverna behöver utveckla ämnesrelaterade språkfärdigheter i olika ämnen. Det kan ske genom att eleverna tillägnas kunskaper om många nya ord, så att ordförrådet ökar. Denna form av undervisning bidrar till att andraspråkselever kan förstå innehållet i olika ämnen (Holmegaard och Wikström 2004: 540 och Gibbons 2006:162).

Alla lärare bör ha kunskaper om vilka förutsättningarna för en språkutvecklande ämnesundervisning är och bör samarbeta för att andraspråkseleverna ska få kunskaper i olika ämnen innan andraspråket är helt utvecklat (Holmegaard och Wikström 2004: 541– 542).

3.2. Genrepedagogik

Att ge andraspråkseleverna riktad undervisning i olika texters uppbyggnad, kan påskynda skrivutvecklingen.

Johansson & Sandell Ring (2010) menar att avsikten med genrepedagogik är att göra eleverna medvetna om hur de specifika dragen ser ut i de olika genrerna och hur syftet med genren påverkar vilken kommunikativ strategi skribenten använder. För att eleverna ska förstå behöver elever och lärare använda ett gemensamt språk, ett metaspråk som underlättar undervisningen då eleverna diskuterar olika mönster i texter. Man går från helhet till delar genom att analysera syfte, struktur, konnektorer och andra vanliga grammatiska språkdetaljer för respektive gener.

I skolans undervisning kommer eleven i kontakt med många olika genrer som används i vår kultur. Skolans genrer är *rekontextualiserade*, vilket betyder att de har överförts till skolan från olika ämnen och sammanhang och på det sättet återanvänds i skolsammanhang. Eftersom varje genre har sin egen struktur så är det viktigt att lära sig de viktiga dragen för att kunna nå syftet med texten. Lärarens uppgift handlar bland annat om att lära eleverna att när vi ”berättar, instruerar, förklarar och argumenterar så gör vi olika saker med språket” (Hedeboe och Polias 2008:37).

3.2.1. Typiska drag i skolans genrer

Genrer som förekommer i skolans olika ämnen har olika syfte, struktur, grammatiska funktioner och språkliga uttryck. Genom att få kunskap om terminologi och grammatiska mönster kan eleverna uttrycka det språk som är specifikt för varje ämne. Det är också betydelsefullt att lära eleverna olika slags genrer – texttyper – och strukturer som är karaktäristiska för olika ämnen.

Gibbons (2010) har i en uppställning sammanfattat viktiga drag i olika texttyper. Hennes beskrivning bygger på forskares sammanställning av typiska drag i flera av skolans genrer som elever ofta kommer i kontakt med i undervisningen.

Tabell 1. Typiska drag i några av skolans genrer Gibbons (2010:244-245).

Genre	Syfte	Struktur	Konnektorer	Språkdetaljer
Personlig berättelse	En följd av händelser, egna erfarenheter	1. Inledning (vem, var, när osv.) 2. En serie händelser. 3. Personlig kommentar	Tidsaxel. senare, därefter osv.	Aktivitetsverb komma, gå, sägeverb Preteritum
Faktatext, historisk redogörelse	Redogör för fakta, allmän information. En serie händelser + utvärderar betydelser	1. Orientering- vem, var när osv. 2. Händelser i kronologisk ordning 3. Reorientering- rundar av ett förlopp	Tidsreferenser- början av mening, först, därefter.	Handlingsverb Förfluten tid Fokus på händelser, individer och grupper, specifika datum, tidsperioder
Instruktion	Beskriva en serie steg- anvisningar och instruktioner	1. Syftet 2. Materialet som behövs 3. Stegvisa instruktioner	Konnektorer som anger ordningsföljd – först, därefter eller numrerade steg	Handlingsverb i imperativ sätt, placera, adverbialbisatser ger inf. om plats- <i>var</i> , omfång – <i>hur mycket</i> , sättet – <i>värm</i> Ämnesspecifika ord
Rapport	Beskriver de steg som utförs i en viss undersökning (no experiment)	1. Mål 2. De olika stegen beskrivs i ordningsföljd 3. Resultatet- vad hände, resultatredovisning + slutsats	Tidskonnektorer i början av meningarna för att uttrycka ordningsföljd (sedan, senare) Ämnesspecifika ord	Händelseverb beskriver vad som hänt. Förfluten tid., Relaterande verb presenterar begrepp – innebär, kallas. Uttryck för orsak och verkan i resultatet
Redogörelse	Steg eller händelser som beskriver en <i>process</i> Eller förklarar något genom att beskriva en händelseföljd	1. Allmän utsaga som fastställer ämnet 2. De olika stegen beskrivs i ordningsföljd	Tidskonnektorer i början av meningarna (sedan, senare, därefter samtidigt) eller numrerade steg	Händelseverb beskriver vad som händer. Presens för att uttrycka generaliseringar
Förklaring (orsaksmässig)	Förklarar en företeelse	1. Bestämning av företeelsen 2. Händelseföljdens orsak och verkan	Konnektorer som uttrycker orsak och verkan t.ex. till följd av...	Allmänna, ämnesspecifika substantiv utan mänsklig anknytning. Händelseverb, nominaliseringar (Denna <u>förekomst</u> kallas). Presens – uttrycker generaliseringar, Passivum
Utredning/diskussion	Argumenterar för en tes med en rad argument som stöder denna.	1. Presentation av tesen – ståndpunkt 2. En serie argument som stöder tesen med olika belägg 3. Bekräftelse på skribentens ställningstagande i frågan	Konnektorer ger en följd av argument (för det första, slutligen, därför osv.)	Nominaliseringar används för att benämna argumenten (förslaget som) Modalitet används – uttrycka argumenten som möjligheter- det är möjligt. Ämnesspecifika

I tabellen kan utläsas att syftet med olika texter påverkar hur de formuleras. Likaså skiljer sig strukturen och grammatiska delar beroende på om det som texten handlar om sker i nutid eller dåtid. I olika genrer används också olika tidskonnektorer för att förtydliga och ge flyt i texten. Här beskrivs några av genrerna utifrån författarens uppställning. Gibbons (2010) skriver att:

- i *personliga berättelser* redogör skribenten för en följd av händelser som bygger på personliga erfarenheter. Verb i preteritum används.

- i *faktatexter* förekommer exempelvis historiska redogörelser då händelser redogörs i kronologisk ordning. Verb i preteritum används.
- i *instruktioner* beskrivs steg i anvisningar och instruktioner. Stegen kan numreras. Verb i imperativ används samt ämnesspecifika ord.
- i *rapporten* redogörs för olika experiment i kronologisk ordning. Ämnesspecifika ord används, samt verb i preteritum.
- i en *redogörelse* beskrivs en process i olika steg. Tidskonnekter används samt verb i presens.
- i den *förklarande* genren klargör eleven företeelser. Ämnesspecifika substantiv används, samt verb i presens.
- i den *utredande texten* argumenteras för en tes med olika argument. Används vid insändare och debattartikel
- i den *diskuterande genren* tränar eleverna att betrakta frågor ur olika synvinklar med argument för och emot olika perspektiv.

Att ge eleverna tillgång till olika genrer med deras olika syften, struktur, uppbyggnad och specifika vokabulär för olika ämnen underlättar språkinläringen för andraspråkseleverna (Gibbons 2010:244–245).

3.2.2. Skolspråket är abstrakt – vardagsspråket är konkret

Det språk som används inom olika ämnen i skolan skiljer sig åt och det kan ta tid för andraspråkselever att lära sig hur text och språk ska användas i olika sammanhang. Skolspråket blir mer abstrakt och kunskapsrelaterat i de högre årskurserna och dessutom mer tekniskt än det vardagliga, personliga språk som används utanför skolan. Skolspråket skiljer sig från vardagsspråket. Det krävs exempelvis mer bakgrundsinformation och presentation av kunskap i skolspråket, till skillnad från vardagsspråket då bakgrundsinformationen ofta är känd för läsaren. Även grammatiska strukturer och ordförråd skiljer sig åt. (Johansson och Sandell Ring 2010:28–29).

För att eleverna ska kunna uttrycka sig på det språk som skolans kursplaner kräver så måste lärarna förstå betydelsen av att undervisa eleverna i strukturen i olika genrer. Elever med annat modersmål bör ges samma förutsättningar att vara på jämlik nivå med infödda elever. Skolan bör därför sträva efter att ge eleverna både skolspråket och det språk som används utanför skolan tillsammans med kompisar och familj (Gibbons 2010:26).

Explicit undervisning i vardagsspråk och skolspråk är nödvändig. De ramar som genrer ger underlättar för eleverna att utvecklas då de lättare förstår vilka krav som ställs på dem, samtidigt som eleverna får verktyg så att de kan känna igen mönstren och förstå hur texten kan anpassas och varieras beroende på den sociala kontexten (Schleppegrell 2004:42).

Genom att få tydlig undervisning i hur språket används i olika sammanhang får eleverna redskap för hur de kan använda språket i det verkliga livet då språket och språkförståelsen utvecklas. Detta gäller inte minst andraspråks elever som inte utvecklat språket tillräckligt för att kunna inhämta kunskaper i olika ämnen (Gibbons 2010:35, 85) och Kuyumcu (2004) i Hyltenstam och Lindberg (2004).

3.2.3. Den australienska genrepedagogiken – ett arbetssätt

Den australiska genrepedagogiken utgår från en metod som indelas i fyra faser. Modellen kallas cirkelmodellen för genrebaserad undervisning – Curriculum Cycle. I modellen beskrivs hur eleverna i den *första fasen söker information* inom ett ämne samtidigt som språket får förutsättningar att utvecklas. Lärare och elever samtalar om vilket syfte texterna har och i vilket sammanhang de kan möta dem. På så sätt utvecklas ämne och språk samtidigt (Kuyumcu 2004 i Hyltenstam och Lindberg 2004: 584 och Gibbons 2006:91).

Eleverna har behov av att *få förebilder*, och diskuterar tillsammans med läraren, i nästa fas, var olika typer av texter kan förekomma och vilket syfte de har. Läraren visar vilka typiska språkdrag texterna har och tillsammans med eleverna analyserar de texter för att lägga märke till hur författare inleder texter och hur olika delar i texter beskrivs, de tittar också på vilken typ av ord som används, vilka

tempusformer som finns, vilka nominalfraser och prepositioner som förekommer o.s.v. Den reflekterande och diskuterande delen har en viktig plats i detta arbetssätt. Elever och lärare skriver därefter, en *gemensam text* som förberedelse för att i sista steget skapa en *självständig elevtext* (Kuyumcu 2004 i Hyltenstam och Lindberg 2004:584 och Gibbons 2006:91).

3.3. Att diskutera texter – bidrar till skrivutveckling

Eleverna måste behärska ”litterärt tal”, vilket handlar om att de ska få möjlighet att reflektera och resonera genom att ställa frågor och pröva egna och andras åsikter. Genom att elevgrupper söker fakta inom olika områden av ett ämne får eleverna kunskap som de senare delar med sig till andra i diskussioner tillsammans med stöttning från läraren (Gibbons 2010:39,41). Författaren anser att klassrumssituationen är en viktig språklig lärsituation och betonar därför att läraren har ansvar att:

- göra utbytet mellan lärare och elev mer omfattande
- ge eleverna mer tid att tillsammans tänka och reflektera
- omformulera elevernas språk, utöka konversationen
- uppmuntra skolspråk, närma sig skriftspråket i diskussioner
- tydliggöra resonemang, uppmana eleverna att tala om hur de tänker
- ge stöd i samtal, ställa *varför*-frågor
- förtydliga syftet med övningar
- använd elevernas erfarenheter för att bygga ny kunskap

Frøydis Hertzberg (2006) skriver att det är en brist att gymnasieelever inte tränas i att samtala kring texter. Det finns stora möjligheter att koppla ihop diskussion, argumentation och resonemang i samband med faktaredovisning då eleverna kan träna på att strukturera texter på ett sätt som är passande för genren. I Bjar (2006) kan man läsa mer om den undersökning som hon genomfört på norska elevers skrivande under senare skolår, inom KAL-projektet. I undersökningen framkommer bl.a. att många elever är duktiga på att skriva i berättande genrer men det är få elever som klarar av att skriva argumenterande texter.

Detta är något som också Nyström (2001:23) skriver i sin avhandling *Gymnasisters skrivande*. Hon menar att det är betydelsefullt att eleverna får träna sig att skriva i olika genrer. Det som framkommit i hennes undersökning är att gymnasieelever ofta producerar faktaspäckade texter där stoffet räknas upp för läraren men att det saknas reflektion och diskussion omkring de fakta som eleverna tagit fram. Om alla lärare engageras i elevernas språkutveckling genom att diskutera och reflektera tillsammans med dem finns större förutsättningar till progression.

3.4. Ämnesintegrerat lärande

Johansson och Sandell Ring (2010) framhåller betydelsen av att lärare har möjlighet att samarbeta. Det gäller språklärare, ämneslärare och modersmåls lärare. Språket behöver synliggöras och det kräver att ämneslärarna aktivt tillsammans med språklärarna tar ansvar för det eftersom det är ett stort arbete (Johansson och Sandell Ring 2010:52).

Författarna menar att det är viktigt att lärarna noga planerar olika ämnesområde tillsammans. Utifrån kursplanens mål, språkliga krav i ämnet, vilken litteratur som kan användas, vilka uppgifter eleverna ska arbeta med, samt hur undervisningen kan organiseras och fördelas så kan lärarna tillsammans planera upplägget i ämnet som fördjupningen handlar om. Efter avslutat arbete utvärderar lärarna undervisningen och hur eleverna tagit till sig ämnesinnehållet för att bli medveten om det som inte fungerat bra (Johansson och Sandell och Ring 2010:47– 48).

Lärare bör analysera två viktiga frågor för att det ska vara meningsfullt med ämnesintegrerat lärande. Det handlar om i vilken grad andraspråkseleverna *behärskar språket* i nuläget och vilka *språkliga krav som ämnet ställer*. Genom att inventera ämnet och det ämnesspecifika språket och vilka texter som eleverna har tillgång till kan läraren se vilka svårigheter eleverna kan möta (Gibbons 2006: 165).

Författaren betonar också vikten av att hitta elevernas behov. Genom att utgå från analysen av dessa frågor ökas möjligheterna för språk- och kunskapsutveckling. Frågorna är också bra att ha som utgångspunkt då språklärare och ämneslärare integrerar språk och

ämne eftersom planeringen kan ge en struktur som förbättrar möjligheter att tillfredsställa elevernas behov.

Författaren understryker även vikten av att kombinera grammatik, uttal och stavning i olika ämnen. Genom att använda material som eleverna känner igen så kan intresse och engagemang öka då eleverna först utgår från helheten i texten för att senare analysera detaljer och olika delar i språket, skriver Gibbons (2006:165).

3.5. Språkliga krav i skolämnena

Bailey m.fl. (2007) har jämfört kursplaner i engelska som andraspråk och andra ämnen för att beskriva vilka språkliga krav som finns i icke språkliga ämnen. Författarna kategoriserar den språkliga kompetensen i tre nivåer. Progressionen sker utifrån låg, mellan och hög nivå beträffande komplexitet. Stegen kan variera beroende på vilka ämnen eleverna studerar.

Författarna menar att ordningen mellan de olika språkfunktionerna kan anpassas till olika ämnen. Den generella progressionen går från enklare språkhandlingar till mer komplexa språkhandlingar. Som exempel på låg komplexitet nämner författaren att kunna identifiera, räkna upp, benämna och på mellannivå handlar det om att kunna jämföra, beskriva generalisera. Det mest komplicerade är att kunna reflektera, argumentera, ta ställning och värdera fakta ur olika perspektiv på ett kritiskt sätt (Bailey m.fl. 2007:60). Författarna anser också att det borde vara relevant att inom olika ämnen överföra målen i kursplanerna till kriterier i *språkliga termer*, dvs. ”i de språkliga krav som de motsvarar” (Bailey m.fl. 2007:60). Detta leder till att eleverna får större förståelse för vad som krävs av dem i olika uppgifter. På så sätt kan det också bli tydligt vilka hinder som texter och olika uppgifter kan innebära, menar författarna.

Holmegaard och Wikström (2004) skriver i Hyltenstam och Lindberg (2004) att en grupp forskare på 1950-talet klassificerade olika typer av kunskaper och färdigheter. En av forskarna, Benjamin Bloom (1956) beskrev kognitiva nivåer vilka sedan har använts när man utarbetat kursplaner samt vid bedömning. Nivåerna är jämförbara med kursplanens betygskriterier och kan därför göra eleverna medvetna om sin utveckling och nivå. Den första nivån handlar om räkna upp fakta, på nivå nummer två bör eleverna beskriva och

jämföra, för att i nästa nivå tillämpa inlärd kunskap. På de följande nivåerna ska eleven analysera, dra slutsatser, värdera och ta ställning. ”Nivåerna beskriver successivt kognitivt krävande processer men ska inte enbart tolkas som förutsättningar för en allmän progression i undervisningen” (Holmegaard och Wikström 2004:542– 543.) För att få högre betyg bör eleverna emellertid arbeta med uppgifter som är på en avancerad kognitiv nivå, skriver författarna. Andraspråkseleverna behöver arbeta med undervisning på en hög kognitiv nivå och de behöver mycket koppling av faktainnehåll till egna referensramar. Att utgå från kunskaper som eleverna har erfarenheter av bidrar till progressionen i språket då också andra intelligenser används (Holmegaard och Wikström 2004:544).

3.6. Styrdokumentet

Varför bör lärare undervisa i genrer inom vård och omsorg? I kursplanerna för vård och omsorg finns betygskriterier där det framkommer att eleverna bör kunna skriva olika typer av texter. Det är därför angeläget att undervisa andraspråkseleverna om olika genrer, vilket också kan underlätta för dem att förstå hur olika texter är uppbyggda.

I Lpf 94 – Läroplanen för de frivilliga skolformerna – framgår att skolans uppdrag är att förmedla kunskaper vilket förutsätter att skolan diskuterar vad som är viktig kunskap och hur eleverna ska ta till sig kunskapen på bästa sätt.

Kunskap är inget entydigt begrepp, det kommer till uttryck i fakta, förståelse färdighet och förtrogenhet vilka samspelar med varandra...Elevernas kunskapshämtning är beroende av att eleverna får möjlighet att se samband. Skolan ska ge eleverna överblick och sammanhang. De ska få möjlighet att reflektera över sina kunskaper och tillämpa sina kunskaper (Skolverket D, Lpo 94:7).

Eleverna bör få möjlighet att utveckla sin förmåga att formulera sig på olika sätt. Att räkna upp fakta är ett sätt att uttrycka kunskap. Att formulera kunskaper med egna ord visar på en förståelse och kunskap som är djupare. Genom egna erfarenheter blir eleverna förtrogna med kunskaper och kan också berätta och beskriva sina erfarenheter. I kursplanerna inom ”vård och omsorg” finns språkliga krav som uttrycks både explicit, och implicit, som eleverna måste uppfylla för att få godkänt i sina ämnen. Eleverna ska kunna skriva

olika slags texter där de beskriver olika begrepp och redogör för fakta och informerar vårdtagare anpassat till mottagaren.

I en av de nya kursplanerna, inom ämnet ”vård och omsorg” för 2011, uttrycks bland annat följande kunskapskrav för godkänd nivå:

Eleven beskriver översiktligt innebörden av centrala begrepp inom vård och omsorg. Eleven redogör också översiktligt för hur smitta och smittspridning förhindras. Dessutom beskriver eleven översiktligt vad som kännetecknar normalt åldrande. Eleven använder, i samråd med handledare och på ett patientsäkert sätt, informationsteknik för information, kommunikation och dokumentation. Eleven anpassar med viss säkerhet sin kommunikation till mottagaren och samarbetar med andra. Dessutom uppmärksammar eleven i samråd med handledare den enskilda människans behov och förutsättningar. Eleven redogör översiktligt för hälso- och sjukvårdens samt socialtjänstens historia och utveckling. (Skolverket E, 2011).

På ett liknande sätt beskrivs betygskriterierna för att få godkänt på högre nivåer genom att eleverna ”utförligt och nyanserat beskriver, redogör...” Även i de övriga kursplanerna, inom vård och omsorg, uttrycks betygskriterierna på ett likartat sätt.

För att eleverna ska få den undervisning de har rätt till bör alla lärare vara insatta i hur andraspråkseleverna på bästa sätt kan få den träning de behöver för att formulera olika slags texter och få den kompetens som överensstämmer med kursplanernas betygskriterier.

I Skolverkets (2011) beskrivning av ”Examensmål” för Vård- och omsorgsprogrammet - Gy 2011, gymnasieskola 2011 - kan man även läsa följande om utbildningens mål när det handlar om språkutveckling:

Utbildningen ska utveckla elevernas förmåga till muntlig och skriftlig kommunikation, eftersom det skapar en god grund för ett gott samarbete samt för att kunna ge korrekt och komplex information till patienter och andra brukare. Ett rikt och nyanserat språk är dessutom ett redskap för reflektion och lärande. Kunskaper i språk ökar möjligheter att kommunicera med patienter och andra brukare...(Skolverket B,2011:1, Examensmål).

Att eleverna ges möjlighet att läsa och analysera olika slags texter stämmer också överens med de krav som kan läsas i kursplanen, beträffande undervisningen i svenska som andraspråk A. Det står på följande sätt:

Skolan skall i sin undervisning i svenska som andraspråk sträva efter att eleven fortsätter att utveckla den egna läskunnigheten på svenska, så att förmågan att tolka, kritiskt granska och analysera olika slag av texter, som svarar mot de krav som ställs i ett komplicerat och informationsrikt samhälle (Skolverket F, Kursplanen för svenska som andraspråk A, 2000:1-2).

Att ämnet svenska som andraspråk ska samverka med andra ämnen lyfts även fram under ämnets syfte i kursplanen i svenska som

andraspråk, där kan följande läsas:

Lärare i ämnet svenska som andraspråk har i samverkan med lärare i andra ämnen ett ansvar för att denna kunskapsutveckling sker och att eleverna ser en meningsfullhet i sin utbildning, där den valda studieinriktningen är en utgångspunkt. (Skolverket F. Kursplanen i svenska som andraspråk A. 2000:1).

Olika styrdokument betonar vikten av att eleverna får tillgång till den undervisning som de behöver för att få en god progression i sin språkutveckling. Att ge riktad undervisning i språket integrerat i olika ämnen samt förebilder i hur olika texter formuleras kan påskynda elevernas språkutveckling

4. Metod

Eftersom syftet med min undersökning är att undersöka vilka genrer omvårdnadslärare undervisar i har jag valt att använda mig av en kvalitativ datainsamlingsmetod. Syftet är också att undersöka hur lärare anser att genrer integreras i undervisningen för andraspråkselever, hur undervisningen kan bidra till kognitiv och språklig utveckling samt vilket stöd eleverna får genom samtal och handledning om olika texttyper, se intervjuguide bilaga 2.

4.1. Urval

Jag har intervjuat sex lärare inom vuxenutbildningen i en medelstor stad. Fem av dem arbetar inom en omvårdnadsutbildning medan en av lärarna undervisar inom yrkesvux – yrkesinriktad utbildning inom vuxenutbildning – i yrkessvenska inom flera olika gymnasieutbildningar. En av dem är en omvårdnadsutbildning för vuxna. Jag har valt att intervjua två kvinnliga lärare som undervisar i vårdämnen och tre kvinnliga lärare som undervisar i ämnen inom social omsorg. En manlig lärare undervisar i yrkessvenska. Lärarnas ålder varierar mellan 35 och 55 år. Läraren i yrkessvenska har utbildning i svenska som andraspråk. Omvårdnadslärarna har flera års yrkeserfarenhet inom vård och omsorg. Två av intervjupersonerna har utbildning till sjuksköterska och har arbetat inom sjukvården innan de utbildade sig till omvårdnadslärare. En av de intervjuade är social omsorgslärare och har en examen inom social omsorg. Av intervjupersonerna finns det en lärare som har arbetat på förskola men under senare år vidareutbildat sig till yrkeslärare med behörighet att undervisa i ämnen inom barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet. En av lärarna har utbildning till socionom och har erfarenhet inom socialt arbete och arbetar som lärare i social omsorg.

4.2. Genomförande

Eftersom intresset för studien är att ta reda på hur lärare uppfattar sin egen undervisning så har jag valt en kvalitativ datainsamlingsmetod. I den kvalitativa forskningsintervjun söker forskaren detaljerad

information från ett mindre antal informanter för att få informationen av mer djupgående karaktär (Kvale 2004:132). Genom semistrukturerade intervjuer med öppet formulerade frågor ges större möjlighet att få kunskap om lärarnas åsikter, menar författaren. I samtal utifrån olika teman utgick jag från att intervjupersonerna mer ingående kunde berätta om sin undervisning. Intervjuerna är djupgående i den bemärkelsen att jag fokuserar på huvudfrågor som jag skrivit ned som berör *undervisning i genrer, samtal med elever, uppfattningar om kognitiv och språklig utveckling och handledning och stöd* till elever när det gäller att skriva olika texttyper. Intervjuaren är mer flexibel i den här typen av intervju då de intervjuade kan berätta om sina synpunkter utifrån olika ämnen som forskaren tar upp utan att styra (Denscombe 2009).

Jag har tidigare arbetat tillsammans med några av lärarna inom omvårdnadsprogrammet. Det finns både positiva och negativa aspekter när det handlar om att känna till intervjupersonerna. Undheim (1988) menar att intervjuaren och intervjupersonen omedvetet kan påverka varandra. Om de intervjuade vet forskarens hypoteser kan de ge svar som de tror förväntas av dem. Jag tror inte risken är så stor att det har skett i den här undersökningen eftersom lärarna inte varit involverad i just frågeställningen om genrer då jag tidigare arbetade tillsammans med dem.

Lärarna informerades i god tid så att de skulle ha möjlighet att tänka igenom synpunkter och erfarenheter beträffande sin undervisning om olika texttyper. Frågorna utgår från intervjuguiden, se bilaga 2. Läraren i yrkessvenska har nyligen börjat sin anställning och är i en uppbyggnadsfas, av den anledningen har han inte svarat på alla frågor.

Jag valde att ställa frågor utan bandspelare för att intervjupersonerna obehindrat skulle kunna delge mig information. Denscombe (2008:253) anser att det finns tillfällen då det kan vara känsligt att spela in det som uttrycks verbalt och då kan forskaren använda sig av fältanteckningar. Därför antecknade jag under tiden som intervjupersonerna berättade. Efter intervjun skrev jag rent mina anteckningar på dator. När jag skrivit ut intervjusvaren läste jag materialet och markerade svaren i olika färger utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. Jag analyserade materialet för att urskilja mönster från intervjusvaren, som jag sedan strukturerade under olika rubriker utifrån frågeställningarna.

Jag har också studerat några inlämningsuppgifter och fördjupningsuppgifter som lärare inom omvårdnadsutbildningen brukar ge till eleverna. Som exempel kan nämnas uppgifter där eleverna ska förklara, beskriva och analysera olika begrepp inom vård och omsorg. I min analys har jag framför allt tittat på hur olika verb används för att uttrycka genrer och därigenom är synliga i uppgifterna.

4.3. Etiska överväganden

Eftersom jag arbetar på samma skola som intervjupersonerna blev det naturligt att informera lärarna muntligt om syftet med min undersökning. Samtidigt frågade jag lärarna om de var intresserade av att delta i en intervju. Jag informerade även om att intervjupersonerna kunde vara anonyma i studien och att uppgifter som uppges kommer att behandlas konfidentiellt. För att lärarna ska vara anonyma men ändå åtskilda nämner jag omvårdnadslärarna, Lärare 1–5. Läraren i svenska accepterar att jag benämner honom som "Lärare i yrkessvenska". Descome (2008) betonar vikten av att forskning sker på ett etiskt sätt. Vid insamling av information är det därför viktigt att forskare gör allt för att:

- respektera deltagarnas rättigheter och värdighet
- undvika att de som medverkar inte tar skada genom att delta i forskningsprojektet
- arbeta på ett ärligt sätt och respektera deltagarnas integritet (Denscombe 2008:193).

Lärarna fick information om hur resultaten kommer att redovisas och att de har möjlighet att läsa uppsatsen och ta del av det som kommer fram om de så önskar. Alla lärare som jag tillfrågade var intresserade och ville delta i studien.

5. Resultat

I detta avsnitt redovisas resultatet av den empiriska undervisningen. I analysen av materialet har mitt intresse fokuserats inom de områden som berör mitt syfte och mina frågeställningar som handlar om vilka genrer lärare anser att de undervisar i, hur texttyper integreras i undervisningen, vad som kan bidra till kognitiv och språklig utveckling samt vilket stöd som ges. Inom varje område har jag funnit intressanta åsikter från lärarna som redovisas under olika rubriker. Under dessa rubriker beskriver jag lärarnas åsikter beträffande deras undervisning. Innehållet under varje rubrik är emellertid inte heltäckande eftersom frågorna om ”hur” lärare undervisar i genrer, vad som kan ”bidra till en kognitiv och språklig utveckling” samt vilket ”stöd” som ges till eleverna, i någon mån integreras i varandra. Det betyder att delar av innehållet ibland kan finnas med under olika rubriker men dock med ett eget innehåll.

Citaten som finns i resultatet är hämtade ur intervjuerna och belyser deltagarnas uppfattningar i mina frågeställningar. I intervjusamtalen visade omvårdnadslärarna några uppgifter som de brukar ge till elever, jag redovisar dessa under rubriken *Analys av genrer i skriftliga uppgifter*. Även delar ur uppgifterna citeras. De ord och meningar som är kursiverade i texten beskriver genrer som uttrycks explicit och implicit (se avsnitt 2.1).

5.1. Genrer som lärare undervisar i

I samtal med lärare inom omvårdnadsprogrammet framkom i lärarnas berättelser att de undervisar i genrer. De talar inte om begreppet ”genrer” i undervisningen men eleverna kommer i kontakt med olika texttyper och skriver i varierande genrer. Genrer uttrycks tydligt i kursplanerna och det blir därför naturligt för omvårdnadslärarna att formulera uppgifter, där olika genrer ingår. Det sker utan att lärarna är medvetna om det. I en och samma uppgift kan det därför förekomma flera texttyper. Uppgifterna är både kunskapsutvecklande och språkutvecklande för andraspråkselever.

Tydligt uttrycks genrer i uppgifter och i samtal med lärarna som är:

- Berättande
- Återberättande
- Beskrivande
- Förklarande
- Redogörande
- Diskuterande
- Utredande
- Rapportering/dokumentering
- Instruerande

I samtal då eleverna ombeds att reflektera och diskutera med varandra får eleverna tillfälle att implicit använda genrerna. Läraren medverkar också i diskussionerna ibland. Andraspråkseleverna får också skriftliga uppgifter där de får tillfälle att träna de olika texttyperna.

5.2. Genrer i undervisningen – Skriftliga uppgifter

När jag samtalade med lärarna visade några av dem uppgifter som de brukar ge till elever och som vi tillsammans läste och analyserade. På så sätt blev det också tydligt för omvårdnadslärarna att de undervisar i genrer och vilka genrerna är, även om begreppet genrer inte uttrycks i undervisningen. Ett av målen i kursplanen för ”vård och omsorg” handlar exempelvis om hälsa, livskvalitet och rehabilitering. I en av uppgifterna ska eleverna läsa tre fallbeskrivningar som utgår från tre patienters sjukdomar. Beskrivningarna av patienterna är samtidigt exempel på *redogörelser* för tre personers situation i nuläget, utifrån en förändring som skett och som påverkar deras psykiska/fysiska hälsa. Omvårdnadselevers uppgift kan vara att välja någon av personerna och beskriva vad som kan vara livskvalitet för den valda personen. Några uppgifter formulerades på följande sätt:

Lärare 1: Vad är hälsa? Vad är livskvalitet? *Förklara* begreppen. Fundera över vad som skulle kunna vara livskvalitet för ”Er” person. *Beskriv* varför, på vilket sätt, det ni beskrivit är viktigt för ”Er” person..

Lärare 3: Vad innebär det att vara professionell i sin yrkesroll. *Beskriv* hur personalen genom sitt förhållningssätt kan arbeta för att en vårdtagare ska stimuleras...vad kan du som personal göra, ge exempel....

Lärare 2: Hur kan mötet med vårdtagaren bli utifrån ett etiskt tänkande...skriv en sammanfattning av fallbeskrivningen, *redogör* för sjukdomen ...*berätta* och kom med egna tankar utifrån den information du fått genom litteraturen.

I uppgifter som lärarna brukar ge till eleverna finns genrer uttryckta, det handlar bl.a. om att *förklara begrepp*, *beskriva* och *redogöra* för sjukdomar och olika synsätt. Eleverna ska kunna reflektera över etiska frågeställningar och förstå hur olika förhållningssätt påverkar möten.

5.3. Genrer bidrar till kognitiv och språklig utveckling

Under den här rubriken redovisar jag lärarnas intervjusvar om hur de implicit undervisar i genrer. I deras beskrivning av undervisningen framkommer även många synpunkter som är kognitivt och språkligt utvecklande för andraspråkeleverna. Lärarna ger exempel på miljöer där det blir naturligt att använda språket. I intervjusvaren från lärarna framkom bland annat synpunkter om att praktiken är meningsfull ur många olika aspekter då eleverna får tillfälle att berätta och diskutera upplevelser de gjort. Detta återkom lärarna till i flera av frågorna jag ställde till dem.

5.3.1. Berätta och beskriva erfarenheter – att vara konkret

I samtal mellan elever och lärare efter arbetsplatspraktik används olika genrer då eleverna *berättar* och *beskriver* upplevelser de gjort. Att utgå från elevernas egna erfarenheter bidrar till språkutveckling. Lärarna poängterar vikten av att eleverna tidigt kommer ut på arbetsplatspraktik.

Lärare 1: Eleverna har lättare att väva ihop teorin med det praktiska”, då de kan prata om egna erfarenheter... de får tillfälle att träffa vårdtagare med olika sjukdomar och problem.

Lärare 5: Eleverna får berätta vad de varit med om.... och sedan får de skriva en reflektion... det kan handla om kommunikation och möte – det kan ingå i alla teman som eleverna arbetar med.

Lärare 4: Eleverna får *beskriva* en situationi mötet med en dement... på vilket sätt kunde eleven gjort det lättare för vårdtagaren i ett kritiskt läge. Vad gjorde eleven/för att patienten inte skulle bli aggressiv

Läraren i yrkessvenska framhåller också betydelsen av att: ”Försöka få igång en dialog och ett samtal mellan eleverna, det är nyckeln till att utveckla språket...” Eleverna uppmanas att tänka efter och reflektera över hur de agerat och hur de tänkte i olika situationer och hur man bör göra. Några elevgrupper som omvårdnadslärarna undervisar i omvårdnad får *berätta* och *diskutera* upplevelserna med varandra och skriva om det tillsammans i grupper för att också träna sig på att formulera detta skriftligt. När eleverna lär sig begrepp som ”integritet” och ”självbestämmande” ger en lärare exempel på hur det kan ske.

Lärare 2: Eleverna får tillfälle att mata varandra och borsta tänderna för att själv få känna hur det är att bli omhändertagen... det handlar om att träna sig att ta hänsyn till personens integritet.

Lärare 3: Det är lättare för eleverna att ta till sig undervisningen om man försöker vara konkret och hitta exempel som de kan förstå och uttrycka muntligt”. eleverna engageras på olika sätt.

Lärare 5: genom en film i början av ett nytt moment om integritet, så kan man väcka elevernas intresse.... de får sedan diskutera frågor om hur de tänker...sen skriver de ned några meningar om det...

När eleverna varit ute på praktik så har de också haft god hjälp av handledaren som samtalat med eleverna om olika situationer som eleverna varit delaktiga i.

Lärare 2: Handledaren har påmint ...minns du Greta när hon ...och då har eleverna vågat uttrycka sig mer än de gjort tidigare. Eleverna har också skrivit om konkreta situationer som hänt...

Flera av lärarna betonar att det är viktigt att prioritera tid till samtal före och efter studiebesök för att hjälpa eleverna att anknyta sina upplevelser till reflektioner i texterna.

Lärare 4: Samtal före och efter studiebesök är viktigt, eleverna får sätta ord på sina upplevelser... det hjälper dem också att skriva. Om lärare inte hinner samtala är det bättre att avvakta med studiebesöket tills det finns tid..”

Lärare 4: De skriver ned lite tankar efter studiebesöket...Vad tyckte jag?, Vad kände jag? Vad vill jag? Vad skulle jag vilja? Vad hoppas jag?...”ett sätt att hjälpa dem skilja på fakta och värdering...

Intervjupersonerna var överens om att praktiken är viktig och underlättar för eleverna att uttrycka sig både muntligt och skriftligt. Det framkom också att omvårdnadslärarna försöker använda praktiska moment i undervisningen för att eleverna ska förstå olika begrepp som kan vara svåra att förklara. Samtidigt får eleverna möjlighet att uppleva något av hur det är att vara patient/vårdtagare och skriva om konkreta upplevelser och erfarenheter.

5.3.2. Dokumentera och rapportera texter i olika genrer

I intervjusamtalen berättar omvårdnadslärarna om viktiga inslag i undervisningen som handlar om att kunna dokumentera och rapportera. Att rapportera information inom omvårdnad är ett sätt att *återberätta, meddela och instruera*. Omvårdnadslärarna svarar på ett liknande sätt.

Lärare 1: Eleverna måste kunna skriva egna texter om vårdtagarna... det ställs krav på eleverna... eleverna måste kunna redogöra för vårdtagarnas hälsotillstånd...och förändringar...till en del tränar de på praktiken...

Lärare 3: Dokumentation handlar ofta om att meddela personal, som inte arbetar...hur patienterna mår och om personalen kunnat ge den vård som vårdtagaren behöver...eller om det är något problem... det kan handla om att vårdtagaren inte har ätit eller inte velat bada

Andraspråkseleverna får under sin praktik även andra utvecklande skrivuppgifter som är exempel på hur man tränar att skriva *återberättande* texter. Eleverna *berättar* vad de varit med om och om olika arbetsuppgifter som de genomfört.

Lärare 4: De får skriva dagboksanteckningar och reflektera över de erfarenheter och upplevelser de gör under sin praktik... genom att berätta om vad de gjort under dagen så tränas de i att tänka efter...

Dessa uppgifter är utvecklande och förbereder eleverna för kommande arbetsuppgifter då de rapporterar till personalen vad som hänt under dagen. När eleverna skriver om vårdtagares hälsa handlar det om den *berättande* genren, men också något av *beskrivande, redogörande* genrer som kan ingå då undersökningar genomförs och som eleverna sedan rapporterar. När eleverna meddelar personal något som har med patientens hälsa att göra kan det även förekomma en form av *instruktion*.

Lärare 5: Personal kan få information om vad de bör tänka på när de genomför olika delar i arbetet ...eller en patient kan behöva ett gånghjälpmedel som personalen måste skaffa...

Lärare 3: Eleverna ska kunna *förklara* hur en undersökning ska genomföras...eller ... patienten kanske ska fasta före ett sjukbesök...till vissa vårdtagare kan det då vara bra att skriva ned korta meningar som stöd till patienten...

Dokumentationen som eleverna gör kan variera beroende på hur patienten mår och vad som är viktigt att rapportera. Därför kan *rapporterande, berättande, instruerande beskrivande redogörande förklarande* genrer förekomma då eleverna dokumenterar patientens vårdssituation.

5.3.3. Fakta, redogörelse och förklaring - integrera språket

Eleverna får även andra uppgifter som ska genomföras under arbetsplatspraktiken. Deras uppgift kan vara att söka fakta i litteratur och via Internet och koppla till egna erfarenheter av en patient de mött. Eleverna ger exempel på symtom och hur behandling skett, vilket är både kunskaps- och språkutvecklande. Detta skriver eleverna i rapportmallen som lärarna instruerar eleverna i. Den går lärarna regelbundet igenom och används när eleverna söker fakta om olika sjukdomar som de *redogör* och formulerar i fördjupningsarbeten.

Lärare 2: Faktadelen kommer in hela tiden i undervisningen... eleverna läser om olika sjukdomar... de ska *redogöra* för stroke, uppge orsaker, symtom, behandling och rehabilitering....de tränar språket när de läser om sjukdomar...och bemötande

Lärare 3: Eleverna arbetar ofta i grupper när de söker fakta om sjukdomar de diskuterar ...eleverna får koppla det till litteraturen och skriva ned det, jag delar sen in klassen i tvärgrupper...så får de läsa varandras arbete.

Lärare 4: Tyvärr saknar vi ofta tid att vara med i elevernas diskussioner....man vill gärna följa upp samtalen...

Lärare 1: Eleverna söker fakta och skriver det i rapportmallen...den ligger på hemsidan så att eleverna lätt ska kunna hitta den. De skriver syfte, mål, resultat, utvärdering av resultatet och hur det blev...

Läraren i yrkessvenska menar att: ”Det är bra tillfällen att öva språket när eleverna har egna erfarenheter att utgå från som de kan skriva om...och kombinera med fakta...”.

När eleverna söker fakta kan de ha god nytta av sina erfarenheter

från sin praktiktid. Lärarna var överens om att praktiken är viktig och underlättar för eleverna att uttrycka sig. Genom konkreta händelser och situationer kan eleverna *berätta, beskriva* det som hänt i grupp samtidigt som de kan koppla deras erfarenheter till fakta som de kan *redogöra*. I andra uppgifter kan det handla om att jämföra den historiska utvecklingen och hur det ser ut idag.

5.4. Elevernas har behov - stöd erbjuds

Flera av lärarna påpekar att andraspråkseleverna har svårt att reflektera och uttrycka egna synpunkter och tankar i texterna, de skriver kort och lite allmänt. Att hitta fakta anser intervjupersonerna går ganska bra, även om texterna inte formuleras rätt. Eleverna behöver därför mycket träning.

Lärare 1: När eleverna ska komma med egna tankar blir det svårt för dem överlag...språket räcker inte riktigt till...det är lättare om de har någon närstående som de kan referera till.... mormor hade problem med det och det.

Lärare 3: Hon repeterar det hon tidigare skrivit och kommer inte med några egna tankar...det är svårt för dem överlag... Just när de ska tänka själva. Faktadelen är ju helt korrekt...

Lärare 2: Eleverna skriver på ett sätt som de tror att jag ska godkänna.. ”Det var mycket intressant att arbeta med det här... det visste jag inte tidigare och... jag har lärt mig mycket...

Lärare 5: De arbetar med uppgiften en stund men sen går de ofta hem och gör annat, de lämnar in lite lite text, då får de inte högre betyg än godkänt...de måste skriva en enskild uppgift och visa att de behärskar att reflektera och diskutera för att få ett högre betyg...

Lärare 4: Elever kommer inte alltid till handledningstillfällen som vi erbjuder. Vi har en elev som farit illa, hon har inte klarat proven heller...vi kan ju inte godkänna elever som inte kommer hit...hon har ett stort behov av stöd...

Flera av lärarna uttrycker att det är ett problem att eleverna arbetar utan lärarens medverkan, det kan vara svårt att bedöma om eleverna gjort uppgiften själv. Vissa arbetar hemma och lämnar in lite text. Det finns också andra problem lärarna talar om. Eleverna blir erbjudna att få handledning i sina fördjupningsuppgifter men kommer inte alltid till läraren för att få stöd. Lärarna är överlag bekymrade över att elevernas texter är mycket korta och att andraspråkseleverna inte uttrycker egna åsikter. Det som eleverna vågar uttrycka muntligt i mindre grupper kommer inte fram i texterna utan eleverna upprepar ofta fakta som de skrivit tidigare.

5.4.1. Stöd att formulera texter

Lärarna anser att det är betydelsefullt att eleverna får stöd i sin skrivutveckling. Några av de intervjuade betonar att det är viktigt att eleverna redan tidigt får träning i att formulera texter men att det behövs mer tid till det. De framhåller att det kan vara särskilt svårt för elever som inte har så mycket skolbakgrund och därför behöver få extra stöd.

Lärare 1: Eleverna måste skolas in från början i hur man skriver... Har eleverna bristfälliga kunskaper i svenska så behöver de mycket tid för att lära sig hur man strukturerar texter...

Lärare 5: Ofta försöker de själva... de behöver stöd och hjälp för att komma igång. Jag försöker uppmana dem att tänka efter...det måste finnas ett subjekt och ett verb och.... det måste finnas rubriker och underrubriker...

Lärare 3: Om jag ser att det exempelvis blir mycket "man" i texterna. Då ber jag dem stryka över alla "man" och skriva vem de egentligen menar...då ser de skillnaden själva, de behöver vägledning...

Lärare 5: Eleverna får läsa olika fallbeskrivningar, och biografier om personer som drabbats av sjukdomar...i texterna beskrivs symtom, diagnos, behandling, bemötande... sedan får de skriva egna fallbeskrivningar.

Lärare 2: Jag brukar visa rapportmallen ...den kan de ha nytta av i alla arbeten...det är som en checklista för att eleverna ska kunna se att de verkligen får med innehållet som uppgiften handlar om...

Lärare i yrkessvenska: Jag har inte möjlighet att gå in i själva innehållet i texten, det tar för mycket tid... utan jag rättar svenskan och ger råd hur de ska göra för att komma igång...jag förklarar vad uppgifterna handlar om, det har många elever svårt att förstå...

Om det är små språkfel som inte tar lång tid att rätta så korrigerar lärarna texterna. Lärare 2 uttryckte följande: "Jag bedömer annars inte strukturen utan sakinnehållet, jag tittar så att de får med det viktiga stoffet."

Det kan ibland vara svårt för eleverna att förstå vissa ord som lärare tar för givet att eleverna kan. Några av intervjupersonerna menar att det kommer fram vid enskilda samtal.

Lärare 3: "De svårigheter eleverna har handlar mycket om ordförståelse och språkförståelse...många ord som vi tror att eleverna förstår har de svårt att förstå...En elev frågade vad det betyder att strukturera..."

Lärare 2: "Jag försöker hitta andra ord när eleverna har svårigheter att förstå svenska ord. Jag försöker fundera på varför jag säger som jag säger och hittar sen olika sätt att förklara för dem".

Lärarna samtalar med eleverna vid olika tillfällen om deras texter både enskilt och i grupp. Samtalen kan handla om att visa hur man använder rapportmallen som ska fungera som ett stöd till eleverna när de skriver. Det som flera lärare emellertid påpekar är att det saknas tid för att ge tillgodose elevernas behov av stöttning.

Eleverna vågar inte erkänna att de ibland har svårt att förstå vissa ord. I den stora gruppen vill de inte lämna ut sig men deras svårigheter kommer fram i individuella samtal. Det är ord som lärarna tar för givet att eleverna kan.

5.5. Samtal påverkar kognitiv och språklig utveckling

Intervjupersonerna var också överens om att det är betydelsefullt, att elever med invandrabakgrund får många tillfällen att kommunicera med varandra och med svenska elever. Genom att uttrycka sig verbalt och lyssna på andra utvecklas både kunskaper och språkliga kompetenser. En av lärarna menar att kommunikationen i den lilla gruppen är viktig med tanke på att många andraspråkselever också har svårt att skriva och de kan ta hjälp av de svenska eleverna, när de formulerar texter av olika slag. Det fungerar emellertid inte alltid så bra eftersom andraspråkselevernas språkkunskaper inte riktigt räcker till då eleverna samarbetar i grupper.

Lärare 3: De arbetar i grupper ibland ...det kan exempelvis handla om hälsa, livskvalitet och rehabilitering...gruppen domineras av svenska elever, det är positivt för invandrarelever att kunna träna språket i den lilla gruppen samtidigt som de lär sig nya saker om ämnet...

Lärare 1: När de har diskuterat fakta i grupp skriver de ned den... jag delar sen in klassen tvärgrupper för att eleverna ska läsa varandras arbete. I dessa uppgifter måste alla skriva någon del i arbetet.

Lärare 5: Invandrareleverna har ofta ett bristfälligt språk, de har svårt att hjälpas åt med uppgifterna... nivån är mycket låg på uppgifterna.... Det är svårt med ämnet etik...eleverna utgår från fallbeskrivningar men det är svårt för dem ändå...mer tid för lärare att stötta eleverna vore önskvärt...

Flera av de intervjuade påpekar också att det är viktigt att grupperna inte är för stora. Lärare 1 uttrycker detta så här: ”Eleverna måste känna sig trygga och våga uttrycka vad de tänker och använda språket...små grupprum underlättar...”

Lärare i yrkessvenska: Jag har en grupp elever som jag stöttar...jag har försökt få igång en dialog med dem...de pratar sitt eget språk på rasterna... Hemma pratar eleverna modersmålet med sina barn och därför är det viktigt att de får möjligheter att prata svenska i skolan...

Lärare 5: Eleverna är gladare och positivare och de har stort utbyte av varandra. Det finns emellertid nackdelar... Eleverna lämnar in ett exemplar tillsammans, det går inte att urskilja egna prestationer, eleverna missar också viktig tid i skolan då de kan diskutera med andra...

Lärarna är överens om att kommunikationen är värdefull på olika sätt med tanke på kognitiv och språklig utveckling. Genom att eleverna vågar samtala om egna konkreta erfarenheter och om fakta som de läser så kan de träna sig att formulera texter i grupp men också enskilt. Alla elever arbetar dock inte på det här sättet, det finns elever som går hem och arbetar hemma, de tar inte vara på möjligheten att samtala och diskutera under hela processen och lärarna saknar ofta tid att följa upp deras diskussioner.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer jag att analysera de resultat jag har kommit fram till i föregående kapitel. Jag kommer också att anknyta resultatet till litteratur i min forskningsbakgrund som handlar om språkutvecklande undervisning för andraspråkselever.

6.1. Allmänna reflektioner

Syftet med studien var att undersöka vilka genrer andraspråkselever undervisas i, inom en vård och omsorgsutbildning för vuxna. Mitt syfte var också att undersöka hur genrer integreras i omvårdnadsämnen, lärares åsikter om hur undervisningen kan bidra till språk och kognitiv utveckling, samt vilket stöd lärarna ger till eleverna när det handlar om att samtala och formulera olika texter.

Jag utgick från en kvalitativ metod eftersom jag var intresserad av lärarnas uppfattningar av mer djupgående karaktär (Kvale 2005:132). Eftersom min studie endast utgår från sex personer kan jag inte göra några generella slutsatser. Mitt intresse att undersöka hur lärarna undervisar om genrer på den aktuella skolan är dock intressant i sig, eftersom lärarna delgav sina erfarenheter och visade uppgifter och texttyper som på ett naturligt sätt kan integreras i omvårdnadsämnena. De samtalade också om hur fakta och språk kan kombineras på ett meningsfullt sätt.

6.2. Vilka genrer undervisar lärare i - på vilket sätt?

Kursplanen kopplar genrer till ämnena inom omvårdnadsutbildningen och det är en orsak till varför lärare bör undervisa om genrer. Man kan i kursplanen för vård och omsorg bland annat läsa att: ”

Eleven *beskriver* översiktligt innebörden av centrala begrepp inom vård och omsorg. Eleven *redogör* också översiktligt för hur smitta och smittspridning förhindras....Eleven använder, i samråd med handledare och på ett patientsäkert sätt, informationsteknik för *information, kommunikation och dokumentation*. (Skolverket E, 2011).

Lärarna i min undersökning använder inte begreppet genrer i undervisningen men när vi tillsammans tittade på uppgifter som de brukar ge till eleverna blev det tydligt att de implicit undervisar i olika texttyper eftersom *berättande*, *beskrivande*, *redogörande* och *förklarande* genrer ofta nämns i uppgifterna. Lärarna ansåg att det mest centrala i andraspråkselevernas textskrivning handlar om att kunna dokumentera och rapportera eftersom det är mycket eleverna behöver informera om. Eleverna ska under sin praktik exempelvis träna på att dokumentera, dvs. *beskriva* vad de genomför så att personal som börjar senare under dagen ska vara informerad. Eleverna ska kunna *berätta* hur vårdtagarna mår och om de fått den behandling och vård som är planerad. Det kan också handla om att ge personal eller vårdtagare *instruktioner* genom att *förklara* hur en undersökning ska utföras. I den rapporterade genren ingår alltså *berättande*, *återberättande*, *beskrivande*, *redogörande*, *förklarande* och *instruerande* genrer. Lärarna gav också andra exempel på genrer som kopplas till olika uppgifter.

Den *diskuterande* genren används då eleverna sitter i grupper och kommunicerar om erfarenheter de varit med om. Detta är bland annat ett sätt att få eleverna att reflektera över sina erfarenheter för att de ska få stöd i sin skrivutveckling. Deras uppfattningar och reflektioner kan de sedan integrera i uppgifter som de kopplar till *fakta* där de ska *redogöra* för olika sjukdomar och förklara olika behandlingsalternativ.

Genrer som begrepp när det handlar om olika texttyper är ett relativt nytt begrepp för många så är det inte så anmärkningsvärt att lärarna inte talar om genrer i undervisningen. Eleverna får emellertid möjlighet att träna på att formulera olika typer av texter utan att direkt vara medvetna om det.

6.3. Lärarna undervisar implicit i genrer

Utifrån kursplanernas mål och betygskriterier formulerar lärarna delmål där olika genrer ingår. Därför integreras genrer i undervisningen på ett naturligt sätt, som nämnts. Jag fick ta del av flera sådana skriftliga uppgifter. Uppgifterna kan handla om att *beskriva* olika begrepp, *beskriva* vad livskvalitet är, och *redogöra* för vad hälsa är. Andraspråkseleverna läser uppgifterna, använder

litteratur och Internet för att söka fakta om begreppen. Lärarna ger också exempel på att de samtalar och ger råd om hur eleverna ska skriva för att förbättra texter på olika sätt, vilket är positivt.

I samtal med lärare inom omvårdnadsprogrammet framkom deras sätt att undervisa i olika texttyper. Lärarna ger exempel på att de är flexibla och försöker använda olika pedagogiska arbetssätt för att öka kunskaper och intresse på olika sätt inom vård och omsorg. För att eleverna ska förstå olika begrepp som kan vara svåra att förklara använder lärarna moment som är av praktisk art. Eleverna får möjlighet att uppleva något av hur det är att vara patient/vårdtagare då eleverna tillsammans i grupp övar olika delar som sedan diskuteras, vilket också är positivt. Gibbons (2010) betonar vikten av att eleverna behärskar litterärt tal (se kapitel 3.3 Att diskutera texter – bidrar till skrivutveckling). Att vara konkret är också något som framhålls. Andraspråkseleverna behöver mycket koppling av fakta till egna referensramar. Genom att eleverna kan utgå från sig själva och referera till egna upplevelser kan de lättare formulera sig både muntligt och skriftligt. Detta bidrar till deras språkliga progressionen då också andra intelligenser används (Holmegaard och Wikström 2004:544).

Lärarna hade synpunkter när det gäller att utforma uppgifter som är språkutvecklande för andraspråkselever. En av lärarna menade att det är viktigt att väcka elevernas intresse redan från början av ett nytt arbetsområde. Genom att se en film kan eleverna lättare reflektera över tankar de får och anknyta till fakta de läser, vilket både är kognitivt och språkligt utvecklande. Undervisningen kan emellertid bli ännu tydligare när det gäller att vägleda eleverna hur strukturen i olika genrer ser ut så att de får redskap att strukturera texterna (Se avsnitt 3.1 Typiska drag i skolans genrer)

Holmegaard och Wikström (2004) skriver att ”andraspråkseleverna behöver få undervisning som är anpassad och planerad efter deras behov och erfarenheter. De bör också få möjlighet att lära sig regler i språket och träna färdigheter i muntliga och skriftliga genrer” (Holmegaard och Wikström 2004:540).

Genrer som begrepp används inte i undervisningen, som jag tidigare nämnt, men det skulle vara språkutvecklande och positivt att göra det med tanke på andraspråkselevernas behov. Gibbons (2010) och Johansson och Sandell Ring (2010) har lång erfarenhet av att

undervisa andraspråkselever i olika genrer för att ge dem tydlig struktur då de skriver olika texter. Författarnas erfarenheter är att genreundervisningen har varit språkutvecklande för eleverna. Därför är det klokt att ta vara på deras erfarenheter.

6.4. Lärare ger stöd

Att samtalet är viktigt framkom i min studie. Det finns elever som utnyttjar den möjligheten på ett positivt sätt. Det ges exempel på att lärarna ställer frågor till eleverna för att få dem att förstå skillnaden mellan värdering och fakta. Lärarna ger också råd till andraspråkseleverna i deras textproduktion på olika sätt, och de samtalar med eleverna före och efter studiebesök och praktik som de genomfört. Lärare handleder också elever i hur en rapportmall ska användas. Detta är exempel på hur lärarna stöttar eleverna.

Eleverna får också träna på att skriva dagboksanteckningar när de är ute i praktik och de söker fakta om sjukdomar och vilka behandlingsmetoder som finns med mera. Detta är exempel på bra övningstillfälle för andraspråkseleverna både språkligt och kognitivt då eleverna får kombinera sina erfarenheter med fakta som de kan diskutera och senare skriva om. Många elever tar vara på tillfällena då lärarna har tid att ge handledning och stöd.

I intervjuerna framkommer emellertid att det finns elever som inte lyckas med sina studier. Elever stannar inte kvar i skolan utan går hem och arbetar hemma och lämnar in alldeles för lite text i sina uppgifter. Andraspråkselever uteblir också från handledningstillfällena som lärarna erbjuder, trots att eleverna är i stort behov av stöd. Hur kan lärarna nå dem?

Alla lärare påpekade vid flera tillfällena att de saknade tid. De önskade vara med och ge stöd under hela processen när eleverna arbetar i grupper och diskuterar olika ämnen. Att lärarna ges tillräcklig tid till att stötta alla elever är grundläggande. När eleverna skriver texter behöver de också samtala om hur texterna är uppbyggda och hur de kan struktureras, vilket syfte texterna har och var man kan möta dem. Det är en grundläggande del. Hertzberg (2006) skriver att det är en brist att gymnasieelever inte får öva sig i att samtala om texter, eftersom det också påverkar elevernas skrivutveckling. Enligt den genrepedagogiska modellens arbetssätt

förespråkas att eleverna systematiskt och kontinuerligt ska få mer konkret vägledning och undervisning i skrivprocessen (Se avsnitt 3.2.2 Den australienska genrepedagogiken – ett arbetssätt).

Lärarna är överlag bekymrade över att eleverna skriver korta texter. Att hitta fakta och sammanställa går relativt bra, menar lärarna men att diskutera omkring fakta de tagit fram är svårare. Andraspråkselever gynnas av att se hur andra skriver (se vidare avsnitt 3.2.2 Den australienska genrepedagogiken – ett arbetssätt). I viss mån får omvårdnadseleverna tillgång till förebilder i undervisningen då de läser fallbeskrivningar och biografier om hur människor beskriver sina liv, vilket är positivt. Den här delen kan dock bli tydligare för eleverna om lärarna visar vilka typiska språkdrag texterna har. Eleverna kan tillsammans med lärarna analysera olika texter inom vård och omsorg för att lägga märke till hur olika texter inleds och hur olika delar i texter beskrivs. Här kan läraren i yrkessvenska vara ett stöd för eleverna genom att tydliggöra olika texters uppbyggnad med olika strukturer, tempusformer och andra språkliga uttryck. (Se avsnitt 3.2.1 tabell 1 Typiska drag i skolans genrer).

Lärarna gav lite olika svar på hur de rättade elevernas texter. Omvårdnadslärarna kontrollerade så att eleverna tagit med innehållet i texterna. Om det blev mycket fel i texterna kunde omvårdnadslärarna ge andraspråkseleverna råd och stöd i hur de kunde skriva för att förbättra texterna, men det tycktes inte vara så vanligt. Läraren i yrkessvenska hade inte tid att gå in i innehållet. Hans stöd handlade i första hand om att hjälpa eleverna att förstå vad uppgifterna handlade om. Att ge tydlig handledning i skrivprocessen är viktigt. Om lärarna tillsammans med eleverna kan skriva några texter så underlättar det för dem att se hur strukturen och uppbyggnaden kan se ut. En gemensam genomgång på storbildsskärm kan hjälpa eleverna (se vidare avsnitt 3.1 Den australienska genrepedagogiken – ett arbetssätt).

Schlepppegrell (2004) betonar att explicit undervisning i vardagsspråk och skolspråk är nödvändig. Hon menar att de ramar som genrerna ger underlättar för eleverna att utvecklas då de lättare förstår vilka krav som ställs på dem, samtidigt som eleverna får verktyg så att de kan känna igen mönstren och förstå hur texten kan anpassas beroende på den sociala kontexten (Schlepppegrell 2004:42). Även Gibbons (2010) understryker det. Författarens

uppställning i olika genrer kan underlätta undervisningen genom att lärarna tydliggör olika delar som ingår i olika genrer utifrån syftet med texten (se avsnitt 3.2.1 Typiska drag i skolans genrer).

Det är emellertid viktigt att lärare förstår att det kan vara svårare att formulera texter i vissa genrer. Därför behöver andraspråkseleverna ofta mer stöd då de i sina texter tränar på att jämföra, analysera och dra egna slutsatser. (Holmegaard och Wikström 2004:543).

6.5. Att bidra till kognitiv och språklig utveckling

Lärarna som jag samtalade med ansåg att de saknade tid att integrera ämne och språk på ett mer tydligt sätt. Ett samarbete dem emellan är en grundläggande komponent för att ämnesintegrerat lärande ska fungera fullt ut. Duktiga omvårdnadslärare kan vara till god hjälp när det handlar om att strukturera olika texter. Andraspråkselever behöver emellertid få explicit undervisning för att kunna strukturera olika genrer och lärarna behöver hjälpas åt för att de ska klara av den arbetsbörda som det kan vara att integrera språket i ämnet på ett meningsfullt sätt. Johansson och Sandell Ring (2010) framhåller betydelsen av att lärare tar sig tid för att samarbeta. Det gäller språklärare, ämneslärare och modersmålslärare. Språket behöver synliggöras och det kräver att ämneslärarna aktivt arbetar tillsammans med språklärarna och tar ansvar eftersom det är ett stort arbete (Johansson och Sandell Ring 2010:52).

Varför går elever hem och arbetar hemma när de behöver stöd? Det är frågor som lärarna behöver ställa. Förstår eleverna texterna i läroböckerna, förstår de lärarens undervisning? Kan en tydligare planering av elevernas arbete hjälpa eleverna som Johansson och Sandell Ring (2010) och Gibbons (2006) skriver om? Gibbons (2006) framhåller att lärare bör analysera två viktiga frågor när man utgår från ämnesintegrerat lärande. Det handlar om i vilken *grad andraspråkseleverna behärskar språket* i nuläget och vilka *språkliga krav som ämnet ställer*. Genom att inventera ämnet och det ämnesspecifika språket och vilka texter som eleverna har tillgång till kan läraren vara beredd på vilka svårigheter eleverna kan möta och försöka tillmötesgå elevens behov.

Johansson och Sandell Ring (2010) menar också att det är viktigt

att lärarna noga planerar olika ämnesområde tillsammans. Genom att analysera kursplanens mål, vilka språkliga krav som ämnet ställer, vilken litteratur som finns tillgänglig, vilka uppgifter eleverna ska arbeta med, samt hur undervisningen kan organiseras och fördelas så kan lärarna tillsammans planera upplägget i ämnet som fördjupningen handlar om. Det är viktigt att lärarna har med alla elever i planeringen. Efter ett avslutat ämnesområde bör lärarna utvärdera undervisningen och hur eleverna tagit till sig den. På så sätt kan lärarna analysera det som fungerat. Johansson och Sandell Ring 2010:47– 48).

Andraspråkselever behöver mer stöd när det gäller att förstå ämnesspecifika ord och hjälp med att strukturera texter och meningsbyggnad vilket kräver mer tid och resurser. De har rätt att få det stöd som behövs för att vara på jämlik nivå med svenska elever (Gibbons 2010:26).

Frågan är om omvårdnadsutbildningen ger eleverna den kompetens de behöver, vilket kan vara ett intressant ämne att undersöka vidare. I vilken mån kan omvårdnadslärare och lärare i svenska som andraspråk samarbeta? Enligt kursplanen i svenska som andraspråk har alla lärare ett ansvar för elevernas språkutveckling. Hur klarar studenter inom högskola och universitet av sina studier efter avklarad omvårdnadsutbildning? Efter en omvårdnadsutbildning har eleverna möjlighet att arbeta eller att fortsätta studera på yrkeshögskola, högskola eller universitet (Skolverket B, Examensmål Gy 2011:1). Lärare bör därför samarbeta och tillsammans försöka möta elevernas behov och medverka till att de får den språkliga och kognitiva kompetens som de har rätt till.

7. Slutsatser

I min studie framkommer genom samtal och analys av uppgifter att omvårdnadslärarna implicit undervisar i genrer då andraspråkseleverna exempelvis får möjlighet att se skillnad på värderande texter och faktatexter. Eleverna får handledning i att skriva rapporter genom att använda en rapportmall, där olika genrer ingår. Lärarna uppger att eleverna ges möjlighet att diskutera och formulera olika texter tillsammans med infödda svenska elever i grupp vilket är kognitivt och språkligt utvecklande.

Det framkommer emellertid också i intervju svaren att vissa elevgrupper går hem och arbetar hemma trots att de behöver stöd. Det är inte ovanligt att elever skriver korta texter med ett allmänt innehåll där det saknas reflektion. Det tas upp som ett problem. Omvårdnadslärarna vill ge eleverna mer tid till handledning och stöd för att följa upp deras diskussioner men också för att kunna rätta språkfel i elevernas texter. Läraren i yrkessvenska har också många elever och nämner att han inte klarar av att gå in i elevernas texter och analysera innehållet i dem. Lärarna har för många elevgrupper för att klara det.

Att ge mer tid till lärarna för att andraspråkseleverna ska få mer stöd är angeläget. Det är också viktigt med tanke på att eleverna ska kunna integrera ämne och språk för att kunskapsutveckling och språklig utveckling ska ske samtidigt.

Undervisningen i genrer kan bli tydligare genom att göra eleverna medvetna om olika texttypers uppbyggnad och explicit undervisa eleverna genom att visa förebilder och jämföra olika genrens struktur beroende av vad eleven ämnar skriva.

Att arbeta för att en samverkan, mellan omvårdnadslärare och lärare i yrkessvenska/svenska som andraspråk, sker i början av utbildningen är angeläget. Genom att analysera vad andraspråkseleverna ska lära sig enligt kursplaner i omvårdnadsämnen och undersöka vilka delar som kan integreras i det svenska språket kan en ämnesintegrering ske. Utifrån elevernas behov kan lärarna tillsammans planera undervisningen. Detta är viktigt för att bidra till att andraspråkselever får stöd i kognitiv och språklig utveckling och för att de ska få en kompetens som är likvärdig med svenska elever så att de även klarar studier på högre nivå efter avslutad omvårdnadsutbildning.

Källförteckning

- af Geijerstam, Åsa (2006). *Att skriva i naturorienterade ämnen i skolan*. Uppsala universitet.
- Denscombe, Martyn (2008) *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Gibbons, Pauline (2006). *Stärk språket stärk lärandet. Språk och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Gibbons, Pauline (2010). *Lyft språket lyft tänkandet. Språk och lärande*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.
- Hedeboe, Bodil & John Polias, (2008). *Genrebyrån. En språkpedagogisk funktionell grammatik i kontext*. Uppsala: Hallgren och Fallgren.
- Hertzberg, Frøjdís (2006). Genreskrivning under senare skolår: att berätta räcker inte, I: Bjar. Louise (red) *Det hänger på språket* Lund: Studentlitteratur.
- Holmegaard, Margareta & Inger Wikström, (2004). Språkutvecklande ämnesundervisning. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). *Svenska som andraspråk i forskning undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 539–572.
- Johansson, Britt & Annika Sandell Ring (2010). *Låt språket bära. Genrepdagodik i praktiken*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.
- Kvale, Steinar (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kuyumcu, Eija (2004) Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I : Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). *Svenska som andraspråk i forskning undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S.573–592.
- Nyström, Catarina (2001) Skrivande i gymnasiet. I *Språkvård* 2001/1. S. 15–19.
- Skolverket, B. (1995: nr. 79) *Hur läser invandrare i Sverige?* Liber: Stockholm.
- Schleppegrell, Mary J (2004). *The language of Schooling. A Functional Linguistics Perspective*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Undheim, Jan-Olof. (1998). *Statistik från ord till formel*. Lund: Studentlitteratur.
- Westman, Maria. (2009) *Skriptpraktiker i gymnasieskolan: Bygg- och omvårdnadselever skriver*. Stockholms universitet. Förlag: Acta Universitatis Stockholmiensis.

Elektroniska källor

- Skolverket, A. (1995: nr. 79) *Hur läser invandrare i Sverige?*
 <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=188>> Hämtad 2011-06-16.
- Skolverket B. (2001), Examensmål för Vård och omsorgsprogrammet
 <<http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/69/85/Examensm%E5l%20VO.pdf>>
- (Skolverket C. (2008) s 3). Yrkessvenska
http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/92/00/om_yrkessvenska.pdf
- Skolverket D. (1994) Läroplan för det frivilliga skolväsendet Lpo 94.
 <<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/0068007400740070003a002f002f0077007700770034002e007>> Hämtad 2011- 06-15
- Skolverket E. (2011). Kursplan *Vård- och omsorgsarbete 1, 200 poäng*.<<http://www.skolverket.se/sb/d/4168/a/23357/func/amnesplan/subjectId/V%C5R/titleId/V%E5rd%20och%20omsorg>>.
 Hämtad 2011-06-15.
- Skolverket, F. (2000) Kursplan *Svenska som andraspråk A SV1201*
 Inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:2 100
 poäng.<<http://www.skolverket.se/sb/d/2415/a/16141/func/kursplan/id/4044/titleId/SVA1040%20-%20Svenska>> Hämtad 2011-06-15
- Biley, A, Butler, F & *Sate*. (2007). Standards-to-standards linkage under Title III: Exploring common language demands i ELD and science standards. *Applied Measurement i Education* 20 (1), 53-78*.<<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08957340709336730>>

Bilaga 1 Exempel på kurser som ingår i omvårdnadsprogrammet

Karaktärsämnen, gemensamma kurser:	650p
Arbetsmiljö och säkerhet	50p
Datorkunskap	50p
Etik och livsfrågor	100p
Medicinsk grundkurs	100p
Människan socialt och kulturellt	100p
Psykologi A	50p
Vård och omsorgsarbete	200p
Profilkurser Vård och Omsorg:	700p
Omvårdnad	150p
Sjukvård	200p
Lindrande vård	100p
Geriatrisk	100p
Socialpsykiatri	100p
Hälsopedagogik	50p
Profilkurser Psykiatri/funktionshinder:	700p
Omvårdnad	150p
Psykiatri	200p
Social omsorg	150p
Utvecklingsstörning/funktionshinder	200p
Garanterat valbara kurser:	
Engelska B	100p
Historia A	100p
Matematik B	50p
Kärnämnen:	750p
Svenska A-B	200p
Engelska A	100p
Matematik A	100p
Samhällskunskap A	100p
Idrott och hälsa	100p
Religionskunskap A	50p
Naturkunskap A	50p
Estetisk verksamhet	50p
Individuellt val	300p
Projektarbete	100p
Totalt antal poäng:	2 500p

Bilaga 2

Intervjuguide

Vilka genrer kan du se i kursplanerna?

Vilka genrer förekommer naturligt i vård och omsorgsämnen?

Hur undervisar du i genrer?

Hur samtalar lärare och elever om genrer?

Vilka svårigheter har eleverna när det gäller att formulera texter?

Vilket stöd ges till elever när det handlar om att skriva i olika genrer?

Hur mycket tid kan du ge till handledning och stöd?

Hur kan undervisningen bidra till en positiv språkutveckling?

Bilaga 3, Orienteringskurs (Yrkessvenska)

³ Av Förordning om kommunal vuxenutbildning 2 kap framgår, att:

En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften:

- medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden,
- ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav.

En orienteringskurs får inte överstiga 200 verksamhetspoäng. Betyg ska inte sättas på orienteringskurser, men som har genomgått en orienteringskurs och som vill få sina kunskaper och färdigheter dokumenterade skall ha rätt till intyg.

En orienteringskurs innebär att styrelsen för utbildningen i grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning får inrätta orienteringskurser som lokala kurser.

Bilaga 4

Vård och omsorgsarbete**Kunskapskrav****Betyget E**

- Eleven beskriver **översiktligt** innebörden av centrala begrepp inom vård och omsorg. Eleven redogör också **översiktligt** för hur smitta och smittspridning förhindras. Dessutom beskriver eleven **översiktligt** vad som kännetecknar normalt åldrande.
- Eleven utför **i samråd** med handledare vård- och omsorgsuppgifter på ett etiskt, estetiskt, hygieniskt och ergonomiskt sätt. I arbetet hanterar eleven **i samråd** med handledare apparater och tekniska hjälpmedel samt använder, **i samråd** med handledare och på ett patientsäkert sätt, informationsteknik för information, kommunikation och dokumentation.
- Eleven anpassar **med viss säkerhet** sin kommunikation till mottagaren och samarbetar med andra. Dessutom uppmärksammar eleven **i samråd** med handledare den enskilda människans behov och förutsättningar.
- Eleven redogör **översiktligt** för hälso- och sjukvårdens samt socialtjänstens historia och utveckling. När eleven samråder med handledare bedömer hon eller han **med viss säkerhet** den egna förmågan och situationens krav.

Bilaga 5

Svenska som andraspråk A

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Betygskriterier

Kriterier för betyget Godkänt

- Eleven kommunicerar muntligt och skriftligt och gör sig förstådd i både formella och informella sammanhang med ett för situationen tillräckligt ordförråd.
- Eleven deltar i olika muntliga aktiviteter utan att uttal och grammatik försvårar förståelsen.
- Eleven återger med stöd av ledfrågor innehållet i muntliga och skriftliga framställningar av skiftande slag och svårighetsgrad.
- Eleven utnyttjar språkliga handböcker, använder sig i tal och skrift av grundläggande regler för språkets bruk och byggnad samt skiljer på talat och skrivet språk.
- Eleven formulerar egna tankar och iakttagelser och jämför med stöd av ledfrågor texter från olika tider och kulturer.
- Eleven gör enklare informationssökningar på bibliotek och i databaser och reflekterar över källornas tillförlitlighet.
- Eleven använder dator för att producera egna texter och för att kommunicera med andra.